

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ,
АСПІРАНТІВ, СПІВРОБІТНИКІВ ТА СТУДЕНТІВ**

(Суми, 21-22 квітня 2016 року)

Суми
Сумський державний університет
2016

СЕКЦІЯ 1 ПРОБЛЕМИ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

НОВІТНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Ясінська Оксана Володимирівна,
*канд. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов
природничо-математичних спеціальностей
(Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки)*

На сучасному етапі розвитку філологічної науки актуальне когнітивне дослідження мови, метою якого є розуміння того, як здійснюються процеси сприйняття, категоризації та осмислення світу, як відбувається накопичення знань, які системи забезпечують різні види діяльності з інформацією.

Природа мовної номінації особливо яскраво і виразно проявляється при розгляді тих лексичних явищ, що порівняно недавно з'явилися в мові, адже вони виявляють ті риси, які ще “не заостеніли”, які продовжують функціонувати, набуваючи щоразу нових відтінків. Із функціональної погляду словниковий фонд мови репрезентує сукупність номінацій. Зважаючи на те, що номінація – необхідний компонент комунікації і регуляції, наявність підсистеми номінації обов'язкова для кожної мови. “Номінувати – означає порівняти дещо, реалію універсуму з тим чи іншим елементом “картини світу” і позначити її тим чи тим способом експлікації цього елемента” [4, с. 141].

Особливий статус у цьому контексті посідають неолексеми, або так звані інноваційні лексеми тих сфер, які сьогодні мають мегашвидкі темпи розвитку, зокрема комп'ютерні технології. Зростання кількості нових номінацій призвела до появи нової науки – неології, як важливої складової лінгвістики, яка займається пошуком нових слів, їх класифікацією, аналізом факторів та способів їх утворення.

Серед проблем та завдань неології можна виділити такі: виявлення нових слів та правильне розуміння їх значення, формулювання нових тенденцій розвитку мови на основі нових мовних одиниць, визначення способів їх утворення, перекладу та лексикографічного опису.

Синхронний огляд англійської неології комп'ютерної сфери дає виразне уявлення про те, наскільки складна вона й різноманітна за джерелами формування, за часом появи окремих неологізмів і цілих неологічних систем, а також способами номінації.

Для комплексного лінгвістичного опису неологічних одиниць важливо поставити у дослідженні ті завдання, успішне виконання яких неможливе без надійних методологічних засад. Здійснюючи аналіз інноваційних лексем у номінативному (функціональному) аспекті, зокрема в синонімічних та антонімічних зв'язках, необхідно підібрати адекватні методи системного опису цих мовних одиниць.

Метод як спосіб опису – це манера викладу отриманих результатів і ведення доказів, зовнішня форма того чи того прийому і методики аналізу. Аспекти дослідження розрізняються за своїм значенням і лінгвістичною сутністю, завдяки чому виділяють: 1) власне лінгвістичні методи; 2) запозичені методи-аспекти. Лінгвістичний метод зазвичай трактують як власний науково-дослідний метод, застосований у лінгвістиці [5].

Найперше важливо виокремити такі лінгвістичні підходи: структурний, що дозволяє аналізувати лексичні одиниці в синхронному аспекті, його семантичну структуру, парадигматику і синтагматику [2, с. 289]. Саме системний підхід до вивчення мовних явищ, започаткований структуралістами, є одним із основоположних принципів сучасної лінгвістики.

Варто розглянути і логіко-семантичний підхід до вивчення неологічної лексичної системи англійської мови, де головне завдання відводиться аналізу зв'язку та співвіднесенню мови з позамовною реальністю, що на сьогодні залишається одним із важливих напрямів лінгвістичних студій.

Комунікативно-функціональний підхід зумовлений тим, що на сучасному етапі світова лінгвістична парадигма переорієнтувалася в бік комунікативно-функціонального дослідження мовних явищ, і дедалі частіше мовознавці говорять про необхідність звернення до вивчення мови (мовного коду) у процесах комунікації.

Керуючись тим, що лексичні інновації одночасно стають об'єктом уваги семасіології та ономасіології, при науковому описі неологізмів застосовано також семасіологічний та ономасіологічний підходи. Поява у слова нового значення з позиції семасіології сприймається як процес семантичної деривації, що ґрунтується на структурних зв'язках мови.

З іншого погляду – ономасіологічного – нове значення слова є результатом когнітивної мислетворчої діяльності номінатора, який, спираючись на власне пізнання навколишньої дійсності і чуттєвий досвід, здійснює вторинну номінацію, пов'язуючи нове поняття з мовною картиною світу на основі метафоричного чи метонімічного перенесення. Як стверджують дослідники, об'єднання двох підходів дозволяє ширше і повніше досліджувати лексичні інновації [3, с. 20-23]. Такі погляди відповідно представлені в структурній і когнітивній лінгвістиці.

Так, представники структурної лінгвістики мовні одиниці розглядають на синхронному рівні на основі зв'язків і відношень між ними, а лексичне значення слова репрезентують як деяку ієрархічну багатокomпонентну модель [1, с. 20].

Варто зауважити, що лексична одиниця репрезентує двостороннє явище, нерозривне поєднання структури і втіленої ідеї, що зумовлює двоаспектність методів аналізу семантики в цілому. Такий двосторонній підхід допомагає повніше розкрити значення слів і вказати механізми і моделі їхньої сполучуваності. Так, когнітивістика допомагає показати семантичну деривацію в динаміці, а структуралізм дає повніший і чіткий набір характеристик фрейма.

Не менш важливий у лінгвістичному дослідженні й антропоцентричний підхід, що зумовлює інтерес до вивчення людського фактора в мові і навпаки – відображення лінгвoзасoбaми діяльності і світогляду індивіда. Це виразно відображено на функціонуванні в лексичному пласті нових номінацій на позначення комп'ютерних реалій, що особливо пов'язане з техногенною діяльністю людини.

Підбір інтегрованої методології відіграє головну роль у потрактуванні емпіричного матеріалу, адже на основі вдало підібраних лінгвометодів можливо об'єктивно оперувати гіпотезами та робити власні наукові судження.

Поряд із загальними методами наукового пізнання (описом, спостереженням, узагальненням, індукцією, дедукцією) використано ті лінгвістичні методи, які слугують надійним підґрунтям для мовознавчих пошуків у сфері неологічної системи англійської мови.

На сучасному етапі розвитку філологічної науки актуальне когнітивне дослідження мови, метою якого є розуміння того, як здійснюються процеси сприйняття, категоризації та осмислення світу, як відбувається накопичення знань, які системи забезпечують різні види діяльності з інформацією.

Синхронний огляд англійської неології комп'ютерної сфери дає виразне уявлення про те, наскільки складна вона й різнорідна за джерелами формування, за часом появи окремих комп'ютерних неологізмів і цілих неологічних систем, а також способами номінації.

Емпіричний метод, або рівень пізнання, що включає спостереження, експеримент, опис, порівняння, тобто основні підходи, якими ми послуговуємося для лінгвістичного аналізу.

Спостереження – це систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єкта. Аби бути плідним, спостереження має відповідати таким вимогам: попередній спланованості (спостереження проводиться для певного, чітко поставленого завдання); планованості (виконується за планом, складеним відповідно до завдання спостереження); цілеспрямованості (спостерігаються лише певні сторони явища, що викликають інтерес при дослідженні); активності (спостерігач активно шукає потрібні об'єкти, риси, явища); систематичності (спостереження ведеться безперервно або за певною системою). Спостереження як метод пізнання дає змогу отримати первинну інформацію у вигляді сукупності емпіричних тверджень. Емпірична сукупність утворює первинну схематизацію об'єктів реальності – вихідних об'єктів наукового дослідження.

Експеримент – це дослідження будь-яких явищ шляхом активного впливу на них за допомогою створення нових умов, що відповідають меті, або шляхом зміни проходження процесу в певному напрямку. На відміну від простого спостереження, яке не передбачає активного впливу на об'єкт, експеримент – це активне вторгнення дослідника в природні явища, у хід процесів, що вивчаються. Експеримент – це такий вид практики, у якому практична дія органічно поєднується з теоретичною роботою думки. Значення експерименту полягає не лише в тому, що за його допомогою наука пояснює явища матеріального світу, а й у тому, що наука, спираючись на експеримент, безпосередньо оволодіває тими чи іншими досліджуваними явищами. Експеримент служить одним із головних засобів зв'язку науки з виробництвом. Адже він дає змогу здійснити перевірку правильності наукових висновків і відкриттів, нових закономірностей.

Переваги експериментального вивчення об'єкта порівняно зі спостереженням такі: у процесі експерименту можна вивчати явище “у чистому вигляді”, звільнившись від побічних факторів, які затіняють основний процес; в експериментальних умовах можна дослідити властивості об'єктів; повторюваність експерименту: можна

проводити досліді стільки разів, скільки це необхідно. Експеримент проводять при виявленні раніше невідомих властивостей об'єкта; при перевірці правильності теоретичних розрахунків; при демонструванні явища.

У науковому дослідженні експеримент і теорія найтісніше взаємопов'язані, ігнорування експерименту неодмінно призводить до помилок, тому всебічне розгортання експериментальних досліджень є одним із найважливіших шляхів розвитку сучасної науки.

Опис – це зазначення ознак предмета або явища як суттєвих, так і несуттєвих. Опис, як правило, застосовується до відносно одиничних, індивідуальних об'єктів для більш повного ознайомлення з ними. Мета опису – дати максимально вичерпні відомості про досліджуваний об'єкт.

Порівняння – це процес становлення подібності або відмінностей предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, притаманного двом або кільком об'єктам.

Метод порівняння буде результативним за таких вимог:

1) порівнювати необхідно лише такі явища, між якими можлива деяка об'єктивна спільність; 2) порівняння має здійснюватися за найбільш важливими, суттєвими (у плані конкретного завдання) рисами.

Різні об'єкти чи явища можуть порівнюватися безпосередньо або опосередковано через зіставлення з будь-яким іншим об'єктом (еталоном). За допомогою порівняння інформація щодо об'єкта здобувається двома шляхами: безпосередній результат порівняння (первинна інформація); результат обробки первинних даних (вторинна або похідна інформація).

1. Галаева А. В. Структурные и когнитивные методы исследования лексических инноваций / А. В. Галаева // Вісник Дніпроп. ун-ту. – (Серія : Мовознавство) – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпроп. нац. ун-ту, 2011 – Вип. 17. – Т. 3. – С. 23–30.
2. Селіванова О. А. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія / О. А. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
3. Тропина Н. П. Семантическая деривация: мультипарадигмальное исследование : монография / Н. П. Тропина. – Херсон : Изд. -во ХГУ, 2003. – 332 с.
4. Уфимцева А. А. К вопросу о так называемом дефиниционном методе описания лексического значения / А. А. Уфимцева // Слово в грамматике и словаре. – М. : Наука, 1984. – С. 131–141.

5. Ясінська О.В. Концептуалізація синонімічно-антонімічних зв'язків у сфері комп'ютерних неологізмів сучасної англійської мови: дис. ...канд. філол. наук: спеціальність 10.02.04 "Германські мови"/ О.В. Ясінська. – Луцьк, 2013. – 214 с.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ПРОФІЛІЗАЦІЯ НІМЕЦЬКИХ ХЛІБНИХ ІМЕНУВАНЬ

Плетенко К.П., Трофименко А.В.,
студ. гр. ПР-41
(Сумський державний університет)

Хліб є невід'ємним компонентом духовно-культурної картини світу багатьох народів Європи, про що свідчить евалюативний потенціал відповідного концепту у побутовому дискурсі дистантних лінгвокультур: англ. *to eat somebody's bread* – жити за чужий рахунок, ісп. *estar a pan y agua* – сидіти на хлібі та воді, іт. *il pane non vien mai a noia* – хліб ніколи не приїдається, нім. *sein gutes Brot haben* – добре заробляти, укр. *зима без снігу — літо без хліба*, рос. *хлеб всему голова*, фр. *gagner son pain à la sueur de son front* – заробляти хліб у поті чола, хрв. *biti na bijelom kruhu (hljebu)* – жити добре.

Базовим вербалізатором концепту ХЛІБ у німецькій мові виступає лексема *das Brot*, проте семантична група «Хлібобулочні вироби» доповнюється елементами типу *die Brezel, der Kranzkuchen, der Kringel* (крендель), *das Brötchen, die Schrippe, die Semmel* (булочка), *der Zopf, das Körbchen, der Striezel* (плетеник), *der Pfefferkuchen, der Lebkuchen, das Zuckerbrot* (пряник), *der Laib* (каравай) тощо. При цьому спостерігається соціально-територіальне варіювання таких іменувань: Берлін – *der Schusterjunge* або *die Schrippe*, Баварія – *die Semmel*, Гамбург, землі Шлезвіг-Гольштейн та Нижня Саксонія – *das Rundstück*, землі Баден-Вюртемберг та Гессен – *der Weck*, Франкенія – *der Kipf* [1, 22].

Німеччина є країною високої хлібної культури, тож на її території нараховується сотні сортів хліба, що відображається у широкій палітрі німецьких хлібних іменувань.

З позиції структурно-семантичної організації назв німецького хліба, переважають композити зі стрижневим елементом *-brot* та залежним компонентом, що реферує до типових продуктів та добавок, що вирізняють даний тип хліба з-поміж інших (*das Weißbrot, das Roggenbrot, das Dinkelbrot, das Hutzelbrot*), до технології виробництва (*das Landbrot, das Bauernbrot, das Hausbrot*), до зовнішніх та прагматичних характеристик кінцевого продукту (*das Krustenbrot, das Fußballbrot, das Energiebrot, das Gute Laune Brot*) тощо. Цільову групу поданого